

Maciej Grochowski

Instytut Języka Polskiego PAN

Jolanta Rokoszowa

1. Biogram

Jolanta z Tłustochowskich Rokoszowa urodziła się 29 marca 1944 roku w Sandomierzu, zmarła 31 marca 1997 roku w Krakowie. Po maturze w II Liceum Ogólnokształcącym im. T. Kościuszki w Sandomierzu w 1961 roku podjęła studia w zakresie filologii polskiej na UJ. Dyplom magistra uzyskała w 1966 roku na podstawie pracy „Rozwój staropolskich form przypadkowych miejscownika liczby mnogiej”, przygotowanej pod kierunkiem Witolda Ta-szyckiego. Po rocznym stażu w Katedrze Językoznawstwa Ogólnego i Indoeuropejskiego UJ w latach 1967–1970 pracowała w Pracowni Małego Atlasu i Słownika Gwar Polskich IBL PAN, a od 1970 do końca życia w Katedrze Językoznawstwa Ogólnego UJ. Stopień doktora uzyskała w 1978 roku na podstawie rozprawy „Kategoria strony. Studium teoretyczne” (promotorem był Adam Heinz), a stopień doktora habilitowanego w 1990 na podstawie rozprawy „Czas a język. O asymetrii reguł językowych”. Zajmowała się teorią i filozofią języka, semantyką, składnią, pragmatyką, socjolingwistyką i językiem polityki.

Była organizatorem sesji naukowej poświęconej nowomowie i współwydawcą (wraz z Wacławem Twardzikiem) materiałów z tej sesji („Nowo-mowa. Materiały z sesji naukowej poświęconej problemom współczesnego języka polskiego”; UJ, 16–17.01.1981, Londyn 1985). Wykładała na uniwersytetach niemieckich, austriackich, szwedzkich, francuskich; przez ostatnie trzy lata życia była wykładowcą języka polskiego w Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO) w Paryżu.

J.R. była członkiem PTJ, w latach 1987–1990 członkiem zarządu PTJ, członkiem Komisji Językoznawstwa PAN w Krakowie, członkiem Komisji Kultury Języka KJ PAN, członkiem czynnym „Academiae Scientiarum et Artium Europaeae” w Salzburgu, współzałożycielką Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego.

2. Gramatyka, semantyka

J.R. (1980, 1981) zajmowała się zagadnieniami składni predykatowo-argumentowej i teorii ról semantycznych, m.in. kategorią strony i jej wykładnikami, związkiem między stroną,

aspektem i przechodnością. Uzasadniała, iż w centrum badania kategorii *passivum* stoi opozycja *człowiek/nie człowiek*, która funduje zależności między *agenssem*, *patienssem* i *instrumentem*, argumentami wymagającymi również charakterystyki powierzchniowej, w tym morfologicznej.

J.R. (1986) analizowała relacje między zaimkowymi wykładnikami kwantyfikacji referencyjnej (generycznej) w zdaniach analitycznych i syntetycznych z punktu widzenia struktury tematyczno-rematycznej. W rozprawie o stosunku czasu do języka, filozoficznej i językoznawczej zarazem, J.R. (1989) uznaje czas fizyczny za składnik budowy języka, manifestujący się w postaci możliwego do ustalenia, względnego następstwa faktów językowych w obrębie jednorodnych klas dystrybucyjnych w planie wyrażania i w planie treści. Asymetria reguł językowych jest według uczzonej konsekwencją braku odpowiedniości między formalnymi możliwościami języka a wyrażanymi treściami.

Dwa studia J.R. (1983, 1994) poświęciła milczeniu jako kategorii pojęciowej, rozróżniając m.in. milczenie transcendentne (nie-mówienie, ciszę) i milczenie znaczące (obecne w akcie mowy). Zwróciła uwagę na związek milczenia z pauzą, na funkcje stylistyczne milczenia i jego uwarunkowania socjokulturowe. Planowała opublikowanie monografii poświęconej fenomenowi milczenia, nie zdążyła.

Pod względem metodologicznym J.R. była strukturalistką, starała się godzić synchronię z diachronią. Operowała także aparatem pojęciowym filozofii języka i semiotyki logicznej. W artykułach teoretycznych z historii językoznawstwa omówiła poglądy Jana Michała Rozwadowskiego (1991), Adama Heinza (1983), Józefa Reczka (1989).

Przełożyła na język polski „Zasady gramatyki generatywnej” Josepha Nivette’a (1976).

W środowisku akademickim była znana ze swej działalności w NSZZ „Solidarność”. W drugim obiegu opublikowała pod pseudonimem „Wanda Roguska”, w latach 1981–1992, liczne artykuły popularyzatorskie dotyczące języka polityki, m.in. manipulacji językowej. Ich bibliografia podana jest w zbiorze „Język – czas – milczenie” (1999).

→ KATEGORIE GRAMATYCZNE CZASOWNIKA, REFERENCJA (DESKRYPCJE, KWANTYFIKACJE), STRUKTURA PREDYKATOWO-ARGUMENTOWA

→ ADAM HEINZ, KRYSZYNA PISARKOWA, JÓZEF RECZEK, JAN MICHAŁ ROZWADOWSKI

Najważniejsze publikacje

J.R. 1976. „Struktura predykatowo-argumentowa a dystynktywne cechy semantyczne (na materiale strony biernej w języku polskim)”. *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze* 52: 83–97.

J.R. 1977. „Medium a strona bierna”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 30: 85–102.

J.R. 1980. „Uwagi o kategorii strony”. *Studia Gramatyczne* 3: 97–127.

J.R. 1981a. „Antropocentryzm języka i znaczenie tego faktu dla badań nad stroną”. *Studia Gramatyczne* 4: 127–184.

J.R. 1981b. „Über das Problem des Antropozentrismus in der Sprache (Ein Beitrag zur Untersuchung des Genus Verbi)”. *Južnoslovenski Filolog* 37: 25–54.

J.R. 1983a. „Ogólnojęzykoznawcze poglądy Adama Heinza”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 40: 7–12.

- J.R. 1983b. „Język a milczenie”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 40: 129–137.
- J.R. 1986a. *Zum Anthropozentrismus in der Sprache. Ein Beitrag zur Untersuchung des Genus Verbi*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- J.R. 1986b. „Czy «żaden» to «każdy nie?»”. *Język Polski* 66: 242–249.
- J.R. 1989a. *Czas a język. O asymetrii reguł językowych*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- J.R. 1989b. „Józef Reczek (1936–1988)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 42: 9–13.
- J.R. 1991. „Problemy ogólnojęzykoznawcze i filozoficzne w pracach Jana Michała Rozwadowskiego”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 43–45: 17–27.
- J.R. 1994. „Milczenie jako fakt językowy”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 50: 27–47.
- J.R. 1995. „The Problem of Synchronic Description in Language”. W *Analecta Indoeuropaea Cracoviensia Joannis Safarewicz memoriae dicata*, red. W. Smoczyński. Kraków: Wydawnictwo UJ, 337–348.
- J.R., i W. Pisarek. 1996. „Prawne ramy troski o język”. W *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*, red. J. Miodek. Wrocław: Forum Kultury Słowa, 47–70.
- J.R. 1997. „Obraz świata we współczesnych teoriach językoznawczych”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 53: 9–14.
- J.R. 1999. *Język – czas – milczenie*. Kraków: PAN. [tom zawiera przedruki najważniejszych prac J.R. oraz pełny wykaz jej publikacji, 265–271]

Literatura podmiotowa

- Bednarczuk, L. 1997. „Jolanta Rokoszowa (1944–1997)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 53: 5–8.
- Bednarczuk, L. 2000. „Jolanta Rokoszowa (1944–1997)”. W *Złota Księga Wydziału Filologicznego UJ*, red. J. Michalik, W. Walecki. Kraków: Wydawnictwo UJ, 779–782.
- Bednarczuk, L. 2018. „Koncepcje językoznawcze Jolanty Rokoszowej”. W *Fenomen milczenia w kulturze i języku. Materiały interdyscyplinarnego sympozjum poświęconego pamięci Profesor Jolanty Rokoszowej zorganizowanego przez Wydział I Filologiczny PAU*, red. L. Bednarczuk, i M. Rokosz. Kraków: PAU, 103–107.
- Bednarczuk, L., i M. Rokosz (red.). 2018. *Fenomen milczenia w kulturze i języku. Materiały interdyscyplinarnego sympozjum poświęconego pamięci Profesor Jolanty Rokoszowej zorganizowanego przez Wydział I Filologiczny PAU*. Kraków: PAU.
- Kałkowska, A. 1997. „Jolanta Rokoszowa (29 marca 1944 – 31 marca 1997)”. *Stylistyka* 6: 575–578.
- Pisarkowa, K. 1997. „Śp. Jolanta Rokoszowa (29.III.1944 – 31.III.1997)”. *Język Polski* 77: 246–250.
- Rokosz, M. 1997. „«Poznałem błysk myśli swobodnej...». O Jolancie Rokoszowej 1944–1997”. *Zeszyty Sandomierskie. Biuletyn Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego* 6: 58–60.
- Rokosz, M. 2018. „O Jolancie Rokoszowej – wspomnienie”. W *Fenomen milczenia w kulturze i języku. Materiały interdyscyplinarnego sympozjum poświęconego pamięci Profesor Jolanty Rokoszowej zorganizowanego przez Wydział I Filologiczny PAU*, red. L. Bednarczuk, i M. Rokosz. Kraków: PAU, 109–122.